

Het Groene blad

IVN Veenendaal-Rhenen - Winter 2023

Paddenstoelen in de IVN-tuin

BSO de Kanjers leent geregeld leskisten uit de Mediatheek

Waarom zwermende spreuwen nooit botsen

Contactpersonen Werkgroepen

Bomen en Openbaar groen

Carlo van de Weerd
0318-561134
kh.vd.weerd@hccnet.nl

Excursies

Carlo van de Weerd
excursies@ivnveenendaal-rhenen.nl

Natuurpaden

Henk te Paske
natuurpaden@ivnveenendaal-rhenen.nl

Scholen Veenendaal

Bert de Ruiter
scholenwg.veenendaal@ivnveenendaal-rhenen.nl

Moestuin de Duiventoren

Dorthy Reijn en Barend Klop
moestuin@ivnveenendaal-rhenen.nl

"De Zwammen" (12-18 jaar)

Martijn Stip
0317-619935 / 06-12660557
stipenreijnierse@gmail.com

Weidevogelbescherming

Roelof de Jong
0317-614941
jon73229@planet.nl

Natuurtuin Diddersgoed

Egon Schweigmann
diddersgoed@ivnveenendaal-rhenen.nl

Vogels

Ilse Heurkens
vogels@ivnveenendaal-rhenen.nl

Mediatheek

Suze Hörchner
0318-513613
mediatheek@ivnveenendaal-rhenen.nl

Duurzaamheid

Ton Ezendam
duurzaamheid@ivnveenendaal-rhenen.nl

Media

Henk te Paske
media@ivnveenendaal-rhenen.nl

Scholen Rhenen

Carlijn Wietses
scholen.rhenen@ivnveenendaal-rhenen.nl

Redactie Groene Blad

Tijdelijk: Tineke Wouda en Henk te Paske
redactie@ivnveenendaal-rhenen.nl

NatuurWerkt!

Paul de Boer
natuurwerkt@ivnveenendaal-rhenen.nl

PR

Cokkie Gadella
0318-550806
pr@ivnveenendaal-rhenen.nl

Tuin "Groenhof"

Het Tuinteam
groenhoftuin@ivnveenendaal-rhenen.nl

Planten

vacant
(Interesse? Mail voorzitter)

De Groenhof

In de Groenhof bevinden zich het Natuur- en Milieu Educatief Centrum (NME-centrum) en de Mediatheek.

Adres: Prins Willem-Alexanderpark 317 3905 CK Veenendaal

T. 0318-589 555. B.g.g. Suze Hörchner, T. 0318-513 613

Openingstijden: woensdag 14:00-16:00 uur of na afspraak met coördinator Suze Hörchner

Gesloten tijdens schoolvakanties én in de maanden juli en augustus

mediatheek@ivnveenendaal-rhenen.nl, groenhof@ivnveenendaal-rhenen.nl, ghorchner@planet.nl
www.ivn.nl/afdeling/veenendaal-rhenen

Webmaster en Nieuwsbrief

Ernst van Rijssel webmaster@ivnveenendaal-rhenen.nl

Henk te Paske nieuwsbrief@ivnveenendaal-rhenen.nl

Het Groene blad

IVN Veenendaal - Rhenen - Winter 2023

Ligt het aan de leeftijd?

Als ik aan de winter denk, dan denk ik toch terug aan de winters zoals ik die ken uit mijn jeugd. En één ding wist je zeker, het werd weer schaatsen en sleetje rijden.

Ik ben opgegroeid in Amsterdam en aan het begin van de winter werd het ijs getest door ons door er stenen op te gooien en als dat een beetje hield, dan gingen de waaghalzen onder ons rennend naar de overkant. En van die stenen op het ijs had je dan later weer last bij het schaatsen als het bleef vriezen.

Ijs onder de bruggen was ook altijd spannend. En daar hadden wij er veel van in Amsterdam, Want in het begin van de winter lagen daar de wakken. En als de wakken dicht waren, dan moest er toch geprobeerd worden om er overheen te lopen. Nu denk je bij jezelf, hoe is het mogelijk dat je dat allemaal gedaan hebt. En toch deden wij het als Amsterdamse jeugd. En elke winter was het weer feest.

Ook werd het plantsoen tussen de flats waar wij woonden, altijd opgespoten door de buurtbewoners. Een complete ijsbaan werd aangelegd. Met behulp van een klein dijkje van sneeuw kreeg je een buitenbaan met in het midden de mogelijkheid om te oefenen met schaatsen. Eén grote buurt-saamhorigheid. Iedereen kende elkaar ook. Een en al gezelligheid. En aan vrijwilligers geen gebrek.

Maar het was ook de periode van de kolenkachel in de huiskamer. Geen verwarming in de overige kamers (en dat waren er overigens niet veel!). Ijsbloemen op de ramen van de slaapkamers. Schimmel op de muren. Iedere dag met de kolenkit naar de kelder om kolen te scheppen. Ik denk dat de huidige jeugd en jongvolwassenen zich dat niet eens kunnen voorstellen.

Er is veel veranderd in de wereld, de welvaart is toegenomen, de wereld is als het ware naast de deur en het klimaat is mee veranderd. Als ik kijk naar de gemiddelde temperatuurontwikkeling, dan heeft er een behoorlijke stijging plaatsgevonden. De algemene klimaatverandering heeft zeker zijn effect op onze leefomgeving.

De winter van toen en van nu: in alle opzichten een wereld van verschil.

Ik wens u, mede namens het bestuur, een mooie "winterse" periode toe met uw dierbaren.

Leo Pruis
Voorzitter IVN Veenendaal-Rhenen

Inhoud

5	Paddenstoelen in IVN-tuin
8	BSO leent leskisten
9	Vogelexcursie Biesbosch
10	Natuurtuin Diddersgoed
13	Pendelende regenwormen
15	Weidevogelbescherming
16	Kinderen in de natuur
17	Spreeuwen botsen nooit

Colofon

Het Groene Blad, het contactblad voor leden en donateurs, verschijnt viermaal per jaar. De sluitingsdatum voor het lentenummer is 20 feb. 2024.

REDACTIE

Vacant
redactie@ivnveenendaal-rhenen.nl

VOORZITTER

Leo Pruis
voorzitter@ivnveenendaal-rhenen.nl

SECRETARIS

Vacant
secretariaat@ivnveenendaal-rhenen.nl

PENNINGMEESTER

Heiny Achterberg
penningmeester@ivnveenendaal-rhenen.nl

VERTROUWENSPERSOON

Gerard Vernooij
vertrouwenspersoon@ivnveenendaal-rhenen.nl

NL95 INGB 0004 7381 18
t.n.v. IVN Veenendaal

Foto's voor- en achterpagina:
Tineke Wouda

In memoriam Arie Bons

Op 15 november kwam een einde aan het aardse leven van Arie Bons. Arie is vanaf 2010 lid geweest van IVN. Al snel deed hij de gidsopleiding en hielp bij volgende rondes. Hij is lid geweest van de werkgroep het 'Groene Blad & Internet' en heeft de content overgezet van een lokale naar een landelijke IVN-website. Daarna werd hij de websitebeheerder van onze afdeling.

Arie was een man die van avontuur hield. Hij heeft zich na zijn studie tropische cultuurtechniek in Wageningen ver van huis ingezet om lokale boeren te leren hoe ze hogere opbrengsten van hun land konden verkrijgen. Ook was hij betrokken bij vele irrigatieprojecten. Voor z'n werk, vaak met Herma aan zijn zijde, zwierf hij de hele wereld over, totdat de scholing van zijn kinderen hem naar Nederland deed terugkeren. Ook daar bleef het werk in de tropen zijn passie, waar hij geregeld naar terugkeerde.

Er zijn veel eigenschappen op Arie van toepassing.

Bovenaan op de rouwbrief stond:

enthousiast - speels - nuchter - supersportief - oplos-
singsgericht - behulpzaam - avontuurlijk - optimist -
doorzetter.

Deze opsomming is verre van volledig. Daar hoort zeker nog bij: een bescheiden en innemende levenskunstenaar. Hij was een aimabele man die zich nooit op de voorgrond stelde.

Terug in Nederland en kreeg hij een baan in Wageningen op de WUR, maar toen bleek al gauw dat hij daar niet op

z'n plek zat. Arie heeft toen ook de donkere kanten van het leven leren kennen, maar door z'n optimisme en vechtlust is hij daar weer sterk uitgekomen. Sport nam een belangrijke plaats in in z'n leven. Vooral in duursporten kon hij uitblinken. Wielrennen, hardlopen, schaatsen, maar ook windsurfen, zeilen en vliegen. Alles vond hij even leuk.

Wat waren we geschokt toe we van Arie hoorden dat hij ongeneeslijk ziek was. Maar hij bleef optimistisch, ook al wist hij dat hij niet lang meer te leven had. Klagen paste niet bij hem. Op een bewonderenswaardige manier is hij met z'n ziekte omgegaan.

We wensen Herma, hun drie kinderen, echtgenoten en vijf kleinkinderen alle sterkte toe om dit verlies te dragen. Arie is 75 jaar geworden. Op 22 november heeft de crematie plaatsgevonden.

*Ernst van Rijssel
Henk te Paske*

Werkt Natuur echt?

Volgens de vrijwilligers van de werkgroep *NatuurWerkt!*, is het antwoord volmondig: JA!, de natuur werkt!

Wat werkt er beter en wat is gezonder dan af en toe eens in de stressloze natuur te zijn? Samen bezig zijn en werkend aan natuuronderhoud.

De werkgroep is met een team vrijwilligers elke week aanwezig op landgoed Remmerstein, landgoed Prattenburg en op de natuurterreinen tussen Amerongen en Veenendaal.

Niet alleen natuuronderhoud, maar wat nog belangrijker is: met elkaar praten, kletsen, koffiedrinken, gezien worden en omzien naar elkaar. Ook is er altijd tijd om even stil te staan en te genieten van de wonderen van de natuur en die zijn er heel veel!

We kennen geen werkdruk, wel plezier en voldoening. Heb jij een beperking, burn-out, last van eenzaamheid of gewoon zin om een ochtend mee te doen of heb je gewoon

wat meer informatie nodig, neem dan eens contact op met Bert 06-33106173 of met Gerda 0317-616490.

Je kunt ook mailen: bberg@hetnet.nl.

Paddenstoelen in de IVN-tuin

De winter komt eraan, in de tuin zijn nu vrijwel geen bloemen meer en nog maar weinig insecten. Nog wel wat bessen waar vooral vogels op afkomen. Het najaar is natuurlijk de tijd om op zoek te gaan naar paddenstoelen. Het hele jaar door zijn er altijd wel enkele te vinden in de tuin, maar nu komen er extra veel tevoorschijn, ook in de Groenhofstuin. Daarom deze keer enkele paddenstoelen die ik heb gezien en een foto van heb kunnen maken. Enkele soorten inktzwammen waren vorig jaar al te zien, waaronder de hazenpootjes (*Coprinopsis lagopus*). De schimmel daarvan leeft op doodhout en houtsnippers (saprotroof). Soms lijken de inktzwammen op aarde te groeien, maar daarin bevinden zich dan nog onverteerde houtresten waarop de paddenstoelen groeien.

Hazenpootjes, net boven de grond

Als deze paddenstoelen net boven de grond komen lijken ze een beetje op harige hazenpootjes. Als ze groter worden krijgen ze een steel en een donzig ogende hoed. Deze spreidt zich steeds verder uit en gaat later vervloeien en verspreidt zo zijn sporen.

Hazenpootjes, iets ouder

Een andere inktzwam die zich liet zien in de IVN-tuin is de glimmerinktzwam (*Coprinellus micaceus*). De schimmel hiervan leeft ook op dood hout en de paddenstoelen groeien vaak in bundels dicht bij elkaar. De kleur van de hoed is crèmekleurig tot okerbruin die naar het midden van de hoed toe donkerder wordt. De eivormige hoed is bedekt met witte puntjes, dat zijn de resten van het velum. Die kleur en de witte spikkels maken dat op de foto zo'n bundel haast wel een stapel lekkere bruine olie-bollen met poedersuiker lijkt.

Glimmerinktzwam

En er zijn nog meer paddenstoelen die aan andere dingen doen denken. Bijvoorbeeld deze helmmycena's (*Mycena galericulata*). Ook de schimmel hiervan leeft op dood hout. Van boven gezien zijn het gewoon kleine bruine paddenstoeltjes, ofwel kortweg kbp-tjes. Maar door het stammetje waar zij uit groeien iets te draaien lijken het zo wel twee vrolijke flamingo- of cancadanseressen.

Een andere paddenstoel, die ik zelf heel erg leuk vind is het bleek nestzwammetje (*Cyathus olla*). Het leeft op dood hout en andere plantenresten, vaak houtsnippers. Het is erg klein, iets meer dan 1 cm in diameter, en je moet erg goed zoeken om het te vinden, want door zijn kleur en grootte valt het haast niet op. Zeker in het begin als het nestje nog met een vliesje is afgedekt. Maar als de sporen rijp zijn en dat vliesje er af gaat, dan zie je een prachtig minivogelnestje met daarin een aantal kleine 'eitjes' (peridiolen). Deze bevatten de sporen en zitten met draadjes aan de bodem van het nestje vast. Regendruppels spoelen die eitjes eruit en zo verspreiden de sporen zich.

Helmmycena's

Als laatste de paddenstoel die nu op een aantal stamme-
tjes in de tuin voorkomt, het gewoon elfenbankje (*Trame-
tes versicolor*). Het is een eenjarige paddenstoel die leeft
op doodhout, maar de schimmel hiervan is ook een
wondparasiet en veroorzaakt witrot. De paddenstoel
groeit als een waaier aan het hout in prachtige kleurige
ringen, waarvan de buitenste, de groeiring, wit is. Veelal
in grote groepen en meestal aan één zijde van het hout.

Wij vinden dit waaiertje net geschikt en sterk genoeg voor
een elfje om op te gaan zitten. In Engeland kijkt men er
met andere ogen naar, daar ziet men er de staart van een
kalkoen in en wordt het 'Turkey Tail' genoemd. In China
ziet men er meer een gelijkenis in met wolken en noemt
men het de wolkenzwam. Leuk is dat de waaiers bij het
drogen nauwelijks van kleur veranderen, waardoor zij ook
wel in bloemstukken worden toegepast.

Dit zijn zo enkele van de paddenstoelen die ik gezien heb
in de tuin. Ook nu de planten en de bomen een periode
van rust ingaan is er nog genoeg boeiends te zien en is
het rondkijken in de IVN-tuin een fijne bezigheid.

Tekst en foto's: Piet Knopperts

Nestzwammetjes

Leppers Zonwering B.V.
Nieuweweg 85
3905 LH Veenendaal
Telefoon: 0318 51 75 65
Fax: 0318 54 32 60

BTW nr. 8099.91.998.801
ING bank
IBAN: NL30INGB0651914558
K.v.K.: 30058732
E-mail: info@leppers.nl

Slenterpaadjes

Na een flinke natte herfst met de meest prachtige kleu-
ren, gaan we de nachtschuit in; dat zeiden de mensen
vroeger. Dat komt eigenlijk van vroeger, dan was er de
trekschuit die laat in de avond aankwam of die 's avonds
vertrok en de andere morgen op de plaats van bestem-
ming aankwam. De betekenis was ook, altijd te laat
komen, maar ook: we gaan de winter in.

Terwijl ik dit schrijf had ik net 25 mm regen uit de regen-
meter gehaald en er zit nog aardig wat blad aan de
bomen. Maar met een flinke storm is dat ook weer ver-
dwenen. En veel mensen gaan nu al mopperend door het
leven, al die troep en al dat blad vegen; van mij mogen die
bomen wel weg. Het zou een kale bedoening worden zon-
der bomen en dan heb ik het nog niet eens over het
klimaat!

De vogels laten zich in het bos weer horen, vaste prik;
's morgens om dezelfde tijd vliegen er regelmatig raven
over, die onder het vliegen laten horen dat ze eraan
komen. De boomklevers zijn aan het roepen naar hun toe-
komstige vrouwtjes dat ze er bijna klaar voor zijn. Ze
denken vast aan de toekomst voor hun nageslacht! Zwarte
spechten hoor je met regelmaat en de bonte spechten rof-
felen wat af op de boomstammen.

Een mooie mees is de *zwarte mees*, ongeveer net zo groot
als de pimpelmees. Ook een standvogel die het hele jaar
blijft. In de winter komen er ook vogels uit het oosten
overwinteren: sommige zelfs uit Rusland. Het is een
broedvogel van naaldbossen en gemengde bossen. Hun
voedsel bestaat in de winter uit zaden van de dennen, la-
riks en de fijnspar. In de zomer voornamelijk insecten,
zoals spinnen, kevers, mieren, vliegen en rupsen. Maar ze
zijn ook niet vies van een gedekte voedertafel met zaden
van de zonnebloemen en noten. Broeden doen ze van eind
april tot eind juni. Het zijn holenbroeders, ze hebben
graag een gat in een boom op geringe hoogte, maar ook
op de grond; zoals in een mollengang of een oud nest van
de ijsvogel. Of een nestkast, een spleet in de muur of een
konijnenhol. Er zijn mezen die erop lijken, de matkop en
de glanskop. De laatste leeft van zaden van de beuken-
nootjes en de matkop lijkt zo op de glanskop dat hij pas in
1827 in Europa als een aparte soort werd beschouwd.

In mijn tuin zijn er veel pimpel- en koolmezen en af en
toe een troepje *staartmezen*. Die zijn zo snel: je hoort ze,
kijkt op en de laatste zie je dan nét verdwijnen. Meestal
zitten ze in een groepje bijeen van 9 tot 11, 12 exemplaren.
Je herkent ze meteen aan de vorm, net bolletjes met een
lange staart. Ze blijven altijd bij elkaar en roepen voort-
durend naar elkaar. Mocht er eentje achterblijven wordt er
altijd gewacht tot ze weer compleet zijn.

Staaartmees in Hazelaar (pentekening)

Eén van mijn favorietjes is het *winterkoninkje*, zo klein met zijn opgewipte staartje. Ondanks zijn naam, is hij niet goed bestand tegen extreem koude winters. Ze hebben vaak hun nestje in de dichte klimop, bekleed met mos. Het mannetje bouwt “speelnesten”. Luid zingend wacht het mannetje dan tot er een wijfje langskomt, dat hij dan meeneemt naar zijn “appartement”. Het komt niet altijd tot een verbintenis, aangezien het vrouwtje soms niet tevreden is met bijvoorbeeld de plaats, of de stoffering nét niet mooi genoeg is. Ze gaat dan haar geluk elders beproeven. Staat daar een nest haar wél aan, is het huwelijk gauw beklonken. Het legsel bestaat uit 5-8 eieren die een broedduur van 14-16 dagen hebben. Zo lang de jongen nog in het nest zijn, trekt het mannetje er zich weinig van aan. Hij kijkt meer naar andere vrouwtjes die in zijn gebied zijn doorgedrongen. Zo komt het regelmatig voor dat hij een scheve schaats rijdt! Maar zodra de jongen zijn

FIETS WERELD
Ellekoot
 www.fietswereldmethorst.nl
 Veenslag 15 | Veenendaal
 0318 - 52 56 60

Voor
 vakkundig
 Advies en
 Reparaties !!

uitgevlogen, wordt zijn vaderinstinct wakker en vanaf dat moment zorgt hij voor de hapjes en de slaappleatsen.

Dan zie je vaak al in december, begin januari, in de kou, soms met bevroren grond de eerste groene puntjes naar boven komen. Iets later een wit puntje erbij, het *sneeuwkllokje*. Het sneeuwkllokje is al vijf eeuwen in ons land. Ze kwamen vroeger alleen voor op oude landgoederen, boerenhoven, pastorietuinen en dergelijke. In het verleden zijn ze van elders aangevoerd om te verwilderen. Ze worden stinzenplanten genoemd, het woord komt van het Friese woord stins (steenhuis) en dat betekent een stenen en versterkt huis. Oorspronkelijk komt het sneeuwkllokje uit Zuidoost-Europa, bijvoorbeeld uit de omgeving van Turkije. Een legende verhaalt dat toen het sneeuwkllokje haar eerste blaadjes ontvouwde er nog sneeuw lag op de aarde. Koning Winter heerste nog hoewel koning Lente al gearriveerd was. Ze wilden allebei het bloempje een naam geven. Koning Winter vond dat het aan hem toe behoorde omdat het in de winter was. Hij noemde het Sneeuwbloem, want het was in zijn koude handen zo wit als sneeuw geworden. Koning Lente was het daar niet mee eens en pakte het af en in zijn warme handen had het bloemetje groene vlekjes gekregen en de twee besloten om het plantje ieder de helft van hun naam te schenken en daarom heet het plantje voortaan: Sneeuwkllokje!

Kijk en geniet,
 Aly van Eijk

Zwarte mees tegen loofboom (pentekening)

BSO de Kanjers Leent Leskisten

Sinds twee jaar hebben wij van Buitenschoolse Opvang SKDD in Leersum een service-abonnement bij afdeling IVN Veenendaal-Rhenen.

Wij maken veel gebruik van de mogelijkheid om leskisten te lenen via de mediatheek. Die worden voornamelijk geleend in het basisonderwijs, maar wij vinden het ook belangrijk om veel met de natuur bezig te zijn.

Zo hebben we onder andere de leskisten Het Weer, Lieveheersbeestje en Slooponderzoek geleend.

Bij de leskist *Het Weer* vonden de kinderen het vooral interessant om de windsnelheid te meten en de windrichting te bepalen. Ook was het leuk om de wolken te bekijken en met de bijbehorende plaatjes uit te zoeken wat de naam van zo'n wolk is.

Insectenpotje

foto: Monique Brekelmans

Bijles passend bij **jou**

MAJA STAVLEU

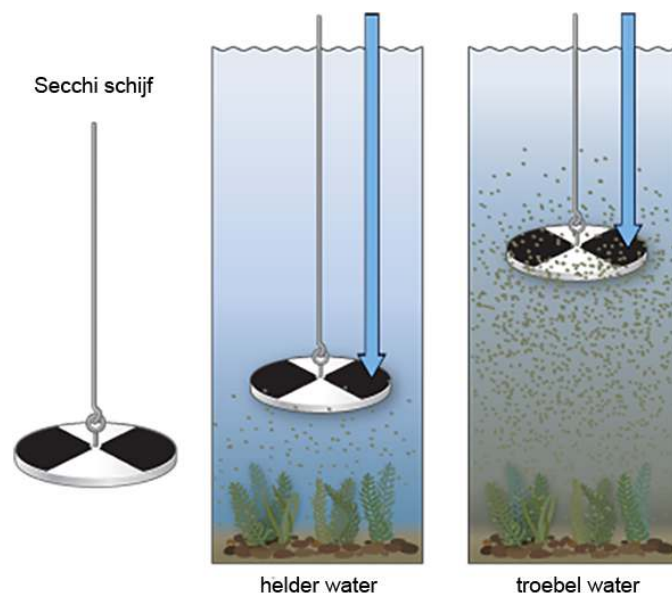
Sk	Wi	Na	Bi
SCHEKUNDE	WISKUNDE	NATUURKUNDE	BIOLOGIE

- Bijles exacte vakken/rekenen
- Bevoegde docente met zeer veel ervaring
- Warme en coachende stijl
- Betere cijfers, meer inzicht en zelfvertrouwen
- In Dragender-Noord of bij u thuis

BIJLES-SKWINABI.NL
WHATSAPP 0646074363

De *Lieveheersbeestjes* waren vooral favoriet bij de kleintjes. Als het warmer werd gingen ze gewapend met insectenpotjes de struiken bij de school in. Sommige kinderen hadden er na een tijdje wel heel veel in hun potje. Die moesten ze dan van mij natuurlijk weer vrijlaten nadat ze grondig waren bekeken met een vergrootglas. Dit jaar hebben we ook een kweekset lieveheersbeestjes besteld bij *Biogroei*. De kinderen konden dan het hele proces van eitje naar larve, naar pop en uiteindelijk het lieveheersbeestje bekijken. Sommige kinderen vonden het heerlijk om dat uitgebreid te bekijken met een loep. De leskist bevat ook leuke prentenboeken, zoekkaarten en een pop om verhaaltjes mee te vertellen en spelletjes mee te doen.

Naast onze locatie ligt ook een vijver. Natuurlijk is de leskist *Slooponderzoek* dan heel geschikt om te lenen. Met de grotere kinderen (want die hebben een zwemdiploma) ging ik met schepnetten en zoekkaarten richting de vijver. Helaas was de vijver helemaal begroeid met eendenkroos. Dat moesten we eerst aan de kant schuiven om de netten door het water te kunnen halen. Gelukkig zaten er voldoende waterdiertjes in het water om te bekijken. Ook vonden de kinderen de waterthermometer interessant maar de secchi schijf (voor het meten van de helderheid van het water) was helaas geen succes vanwege het eendenkroos.

De afgelopen zomervakantie hebben we de *Bijenkast* geleend. Een echte bijenkast, natuurlijk zonder bijen. Maar wel met leuke posters, prentenboeken en attributen die de imker gebruikt. Vooral de doe-opdrachten waren een succes. Zo kregen de kinderen drie verschillende smaken voor zich: jam, appelstroop en honing. Met een blinddoek voor mochten ze proeven. En welke smaak is van de honing?

Of we deden wat meel op een bordje met in het midden een honingdropje. Pak met je mond het dropje van het bord. Dan blijft er meel aan je mond kleven. Zo verspreiden bijen het stuifmeel.

Het tikspel was ook een succes. Een kind krijgt de bijenkast op en is de imker. De andere kinderen zijn de bijen. De bijen vliegen de imker achterna. Hoeveel prikken krijgt de imker?

Leskist Bijen

foto: Monique Brekelmans

Inhoud Bijenleskist

foto: Monique Brekelmans

Eigenlijk zou ik met de kinderen nog graag eens gaan kijken bij een echte imker. Helaas is dat moeilijk te organiseren met twintig kinderen.

Maar we gaan zeker door met het lenen van leskisten. Onze BSO-kinderen beleven er veel plezier aan.

*Monique Brekelmans,
Pedagogisch medewerker
BSO de Kanjers Leersum*

Noot van de redactie:

Basisscholen, Kinderopvang en andere belanghebbenden kunnen voor een bescheiden bedrag per jaar een serviceabonnement afsluiten bij onze afdeling. Hiervoor mag men onbepaald leskisten en ander lesmateriaal lenen bij de Mediatheek en/of deelnemen aan excursies, georganiseerd door Scholenwerkgroep Veenendaal of Scholenwerkgroep Rhenen. De meeste basisscholen maken gebruik van dit aantrekkelijk natuuraanbod.

Vogelexcursie Biesbosch

We kregen via Gert ten Haaft door dat er op 31 oktober 2023 een vogelexcursie was gepland naar de Biesbosch. Omdat we ook mee waren geweest met de excursie naar Tiengemeten, en dat was heel erg leuk, hebben we ons direct aangemeld. We werden door Dick van den Berg thuis opgehaald en naar de parkeerplaats bij Prattenburg gereden. Daar stond al een aantal vogelaars te wachten. Toen we compleet waren zijn we naar de Biesbosch gereden.

Vlak voor Werkendam was al veel moois te zien. Veel water, watervogels en een prachtige natuur. Onze eerste bestemming was de *Witboomkil in Werkendam*. Daar hebben we in de zon maar met een frisse wind een wandeling gemaakt en vogels gespot. Na deze wandeling weer in de auto gestapt en naar onze volgende stop, het *Museumcafé Biesonder* gereden. Hier genoten van een heerlijke kop koffie met wat lekkers.

Ook daar een wandeling gemaakt over o.a. het *Pannenkoekpad*. Daar kwamen we nog een eendenkooi tegen. Als je al eens een eendenkooi met gids hebt be-

zoekt, besef je hoe mooi dit systeem in elkaar zit. Het was een beetje modderig, maar een mooie wandeling.

Als laatste zijn we naar *Vogelkijkhut Polder Maltha* gereden. Alleen het buienalarm voorspelde niet veel goeds. Het werd een kort bezoek aan de hut en we waren net op tijd terug bij de auto voordat het begon te regenen. Helaas was het vogelaanbod deze excursie beperkt. Door onze vogelaars zijn toch nog wel vogels gespot. Ver weg nog een roofvogel, een buizerd of een visarend. Er zijn o.a. krakeenden, een grote zilverreiger, een nijlgans, grauwe gans, brandgans en een canadese gans gezien. En hoog in een boom een grote bonte specht. Een mooie dag met dank aan Ilse en Lidia voor de organisatie. Ondanks dat wij geen vogelaars zijn willen we een volgende keer zeker weer mee. Worden we misschien wel vogelaar!!!!!! We gaan ons ook aanmelden als lid van IVN.

Tekst en foto's: Gerard en Coby van Hal

Diddergoed

IVN NATUURTUIN DIDDERSGOED JAARVERSLAG 2023

Van februari tot en met oktober is Natuurtuin Diddergoed elke laatste zondag van de maand open geweest van 3 - 4 uur in de middag. Op het bord bij de ingang hadden we de openingstijden opgehangen. Er kwamen steeds wel bezoekers, ook mensen met kinderen. Enkele kinderen ontdekten een keer jonge salamanders bij de vlonders.

In de maanden juni en juli zijn veel schoolklassen rondgeleid door leden van de scholenwerkgroep. Ook het afgelopen najaar zijn vele schoolklassen rondgeleid. Verdeeld over 28 groepen hebben in totaal 673 leerlingen lesprogramma's gevolgd in de natuurtuin. Egon Schweigmann, onze imker, heeft aan de kinderen verteld hoe bijen leven.

Natuurtuin Diddergoed

foto: Bert Budding

In het voorjaar bloeiden de krokussen prachtig en ook andere bolgewassen. De vegetatie in het lage gedeelte is dan nog heel pril. Langs de vijverkant groeiden enkele pollen dotterbloemen. In het voorjaar foerageerden putters en sijsjes in de grote elzenbomen.

Een grote bonte specht heeft gebroed in een esdoorn. Andere broedvogels in Diddergoed waren: tjiftjaf, koolmees, pimpelmees, roodborst, zwartkop, waterhoen en merel. Soms jaagt een buizerd in park Ruisseveen.

In de tuin zijn afgelopen winter een honingboom en enkele sierappels geplant. Ook een perzik, die heel mooi en

vroeg in het voorjaar bloeit. Langs de waterkant zijn vier populierenstekken geplant om er knotpopulieren van te maken; ze doen het goed.

Met een tiental jongeren van IVN-werkgroep De Zwammen zijn afgelopen winter weer de nodige knotwilgen geknot. Ook een leraar aardrijkskunde van Ichthus College, Tjalling Wiersma, kwam helpen met zijn twee zontjes. Tijdens het knotten vlogen er vier kraanvogels over, waarschijnlijk afkomstig van het Leersumse Veld.

De meidoornhagen doen het ook heel goed. Koperwieken eten nu de bessen van de meidoornstruiken. Regelmatig zit er een ijsvogel in de bomen langs de waterkant. Zo nu en dan in de winter zitten er enkele goudvinken. De hulstbomen in het park hebben heel veel fraaie takken met rode bessen.

De Zwammen - jeugdgroep 12-18 jaar

foto: Bert Budding

Laatst zag ik een opvliegende houtsnip vanuit de struiken opvliegen in Diddergoed, heel mooi! Op vrijdag 17 november vloog er zelfs een grote zilverreiger.

Aan de overzijde van de natuurtuin, noordzijde Ruisseveen, hebben we ook weer gemaaid langs het water om de rietorchissen hier weer terug te krijgen.

Dit jaar is de tuin heel vroeg gemaaid, half september. Door de vele uitgroeibomen valt er meer blad (humus) op het lage moerassige gedeelte van de tuin, waardoor de bodem te veel wordt verrijkt.

We gaan voortaan eerder maaien en het maaisel ook weer afvoeren; dit is ook beter voor de plantengroei.

Enkele grote wilgen (met veel blad) zijn gekapt. Van het lage gedeelte is ook enkele keren het blad eraf geharkt om

H. van de Kant bv
stucadoorsbedrijf
Zeist
Telefoon 06 538 160 90
030 69 95 661

Jeugdgroep de Zwammen knot bomen

foto: Bert Budding

verdere verrijking te voorkomen; dit is beter voor de plantengroei.

Het waterschap heeft pleksgewijs in de omgeving van Ruisseveen riet gemaaid en afgevoerd. In december gaan we met de IVN-jongeren De Zwammen weer knotten in Diddersgoed. Ken je jongeren vanaf 12 jaar die ook in de natuur willen werken? Laat ze met mij contact opnemen, ze zijn van harte welkom.

Bert Budding
Beheerder Natuurtuin Diddersgoed
Telefoon: 06 – 5512 3980

Wintergedicht

~~~~~

~
 ~ **Vijver**
 ~
 ~ *het is december*
 ~ *ik kijk door het raam*
 ~ *er staat een man in mijn vijver*
 ~ *hij zegt iets zonder woorden*
 ~ *en keert me de rug toe*
 ~ *voor een reiger*
 ~ *is de vijver te diep*
 ~
 ~ *het is waterkoud en het regent*
 ~ *zal ik hem binnenhalen*
 ~ *voor koffie, om mij te helpen*
 ~ *met de afwas*
 ~ *of laat ik de natuur*
 ~ *zijn gang gaan*
 ~
 ~ **Daphne Kalff**
 ~

~~~~~

Meidoorn

foto: Tineke Wouda

Dauwdruppels

foto: Saskia Koolen

Elsterkop - toen het infobord nog intact was

foto: Tineke Wouda

Nieuwe coördinator

De Scholenwerkgroep Rhenen heeft een nieuwe coördinator. Op 6 december heeft Harald Arissen het stokje overgedragen aan Carlijn Wietses.

We wensen Harald heel veel plezier toe in z'n nieuwe baan en Carlijn veel succes met het coördinatorschap van de werkgroep.

Carlijn is de 2e van rechts, Harald zit 4e van rechts

DAILYWORKWEAR.NL

- ✓ **BEDRIJFSKLEDING**
- ✓ **SPORTKLEDING**
- ✓ **PROMOTIEKLEDING**
- ✓ **WERKSCHOENEN**

Wageningselaan 46 | VEENENDAAL

Vogels dupe van vuurwerk

Bij plekken waar met nieuwjaar vuurwerk wordt afgestoken, komen gemiddeld duizend keer zoveel vogels in de lucht dan anders, ontdekten wetenschappers van onder meer de Universiteit van Amsterdam. "Vogels vliegen op als gevolg van een acute vluchtreactie door plotseling lawaai en licht. In een land als Nederland, met zeer veel overwinterende vogels, gaat het echt om miljoenen vogels die worden beïnvloed door het afsteken van vuurwerk", aldus een van de onderzoekers.

De gevolgen zijn het sterkst binnen de eerste 5 kilometer van het afgestoken vuurwerk, maar tot 10 kilometer vliegen er gemiddeld nog steeds minstens tien keer zoveel vogels als normaal. De dieren schrikken niet alleen, het extra vliegen kost ze ook nog eens veel energie. Uit ander onderzoek bleek al dat ganzen de eerste elf dagen na al het vuurwerk vaak langer bezig zijn met voedsel zoeken dan normaal. Dat kan komen doordat ze extra verloren energie moeten aanvullen, al kan het ook zijn dat ze na hun plotselinge vlucht uit het vuurwerkgebied in onbekend foerageergebied zijn beland.

Konikpaarden tussen vlucht vogels

foto: Tineke Wouda

De wetenschappers bestudeerden gegevens van radars in Den Helder en Herwijnen en zagen daar alleen al dat bijna 400.000 vogels direct opvliegen bij de start van het vuurwerk tijdens de nieuwjaarsnacht. Bovendien bleek dat vooral grotere vogels in open gebieden urenlang en opvallend hoog rondvliegen.

"Grotere vogels zoals ganzen, eenden en meeuwen vliegen door het grootschalig afsteken van vuurwerk tot honderden meters hoogte en blijven wel tot een uur in de lucht. Daarbij bestaat het risico dat ze in slecht winterweer terechtkomen, of dat ze door de paniek niet weten waar ze naartoe vliegen en er ongelukken kunnen ontstaan", aldus ecooloog Bart Hoekstra van de Universiteit van Amsterdam.

Bron: Gelderlander.nl / 11 december 2023

Schaatsen op de Amerongse Bovenpolder

foto: Tineke Wouda

Regenworm maakt van grasland een goede spons

Gangengravers

In een klimaat met meer hoosbuien en langere periodes met extreme droogte, zou het fijn zijn als de bodem meer water vasthoudt. Regenwormen kunnen daarbij helpen.

"Echt indrukwekkend", vindt Roos van de Logt, als ze naar de wormengangen in een uitgestoken kluit aarde uit een weiland van een boer in het oosten van het land kijkt. "Dit soort gangen van *pendelende regenwormen* onder een grasmat kunnen in de meest extreme gevallen wel tot twee meter diep de grond in gaan. En de wormen gebruiken zo'n gang ook heel lang en heel vaak. Ze bekleden de binnenkant daarom met een beschermend slijmlaagje. Als zo'n regenworm al lang en breed dood is, blijft die verstevige gang soms nog jaren intact."

Van de Logt doet als bioloog aan het Louis Bolk Instituut, een onderzoeksinstituut voor duurzame landbouw, voeding en gezondheid onderzoek naar de zegeningen van regenwormen. "En dat zijn er veel", bezweert zij. "Dank-

Niet elke worm is een pendelaar

Onder de ene noemer 'regenworm', vallen in Nederland zo'n 30 soorten, die niet allemaal even goed zijn in het bergen van regenwater in de bodem.

De worm die de beste gangen graaft is de grote blauw-kopworm, *Lumbricus terrestris*. Zijn kop is niet blauw, maar rood, omdat die soms boven de grond komt en pigment nodig heeft als bescherming tegen de zon. Het dier pendelt op en neer met dode plantenresten, en maakt verticale gangen tot twee meter en wordt daarom ook 'pendelaar' genoemd. De soort kan zeven jaar oud worden.

De *Lumbricus rubellus* of rode regenworm leeft meer aan het oppervlak. Omdat deze worm vaker aan zonlicht is blootgesteld, heeft hij meer pigment en is hij helemaal rood.

Daarnaast zijn er nog grauwe regenwormen die ondergronds blijven en daar leven van de bacteriën en het organisch materiaal dat op bodemdeeltjes zit. Die maken de grond wel los, maar maken geen verticale gangen om regenwater snel naar beneden te brengen.

In grasland in een gezonde bodem kunnen per vierkante meter honderden regenwormen leven.

Wormenonderzoek door Roos van de Logt in een weiland in Lunteren

zij de gangen die pendelende regenwormen in de grond maken, kan bijvoorbeeld een weiland mét dit soort regenwormen tot wel drie keer zoveel water in de grond laten zakken als een weiland zónder regenwormen. En door de wormengangen kunnen planten ook veel dieper wortelen. Daardoor zijn die planten veel beter bestand tegen lange periodes van droogte."

Die *waterberging in weilanden* met regenwormen en ook die betere weerstand van planten tegen droogte zijn beide eigenschappen die in het veranderende klimaat steeds beter van pas komen. De regen komt immers steeds vaker in de vorm van hoosbuien, terwijl er op andere momenten juist steeds langere periodes van droogte zijn. Van de Logt: "Tijdens die hoosbuien spoelt heel veel water met voedingsstoffen van het boerenland naar het oppervlaktewater. Dat wil je natuurlijk niet, maar je wilt ook niet dat het als plassen op het land blijft staan. Hoe mooi is het dan als het via wormengangen de grond in kan zakken en wordt opgeslagen?"

Rust in de bodem

In twee recente wetenschappelijke publicaties onderzochten Van de Logt en collega's wat een pendelende regenworm wil. Want vooral in zandgronden in het oosten en zuiden van Nederland is het bepaald niet vanzelfsprekend dat een weiland vol zit met die pendelende regenwormen.

Uit een vergelijkend onderzoek in verschillende weilanden, bleek dat het leemgehalte in zandgrond een goede voorspeller is voor de aanwezigheid van pendelende wormen: hoe fijner de bodem, hoe meer wormen. Al was dat dan weer geen ijzeren wet voor de wormen, zag Van de Logt. "Onder één bepaald weiland met juist veel zand,

RIEN VAN BARNEVELD
SCHILDERSBEDRIJF ■ INTERIEUR

WWW.RIENVANBARNEVELD.NL

0318 - 556463

zagen we bijna het hoogste aantal pendelende wormen per vierkante meter, dus er is meer dan alleen het aandeel leem dat belangrijk is."

De diepte van het grondwater bleek ook belangrijk. "Zit het te diep, dan drogen wormen uit. Zit het te hoog, dan worden de wormen naar de oppervlakte gedwongen, waar ze weer kwetsbaarder zijn voor bijvoorbeeld weidevogels die wormen eten."

Uit eerder onderzoek was al bekend dat wormen er ook niet van houden wanneer de grond te vaak overhoop wordt gegooid door bijvoorbeeld een ploeg. "Als de wormen niet direct in tweeën worden gehakt, dan worden wel de gangen vernietigd. Pendelende regenwormen gedijen dus bij rust in de bodem, liefst onder grasland waar niet wordt geploegd."

In het tweede onderzoek keken Van de Logt en collega's of het haalbaar is om in een weiland zonder de pendelaars deze wormen te introduceren. "Er zit in ons land een grote wormenkweker, die zelf verschillende soorten kweekt maar specifiek de pendelende wormen helemaal uit Canada laat komen, waar ze van grasland worden geraapt", vertelt de onderzoekster. "Want vreemd genoeg is het helemaal niet makkelijk om pendelende wormen zich in gevangenschap te laten voortplanten."

Wormenkooien

Met twintig enorme stalen buizen, die met behulp van een kraan in de grond werden gedrukt, maakten de onderzoekers een soort 'kooien in de grond', waarin een vast aantal pendelende regenwormen werd uitgezet. Een net over de bovenkant van de buis zorgde ervoor dat de beestjes niet werden opgegeten. En omdat de regenwormen alleen recht op-en-neer pendelen, bleven ze ook in de buis, waar Van de Logt ze regelmatig via steekproeven kon tellen.

Na zeven maanden zat nog maar een derde van de geïntroduceerde wormen in de buis. Na vijftien maanden had

zelfs nog maar zes procent het overleefd. "Niet echt een resultaat waar je een boer enthousiast mee maakt om in extra wormen te investeren", erkent Van de Logt. Toch is zij als wetenschapper wel te spreken over het resultaat. "Het laat zien dat het wel kan; dat er perspectief zit in de introductie van wormen, al zal het resultaat natuurlijk wel een stuk beter moeten worden."

Een deel van die verbetering zou kunnen komen uit het gebruik van Nederlandse wormen in plaats van exemplaren die een lange reis hebben gemaakt. "Op zichzelf zit in Canada precies dezelfde soort als in Nederland. We hebben dus geen exoten geïntroduceerd. Maar deze beestjes zijn wel een flinke tijd onderweg geweest uit Canada. Ze hebben gekoeld in een bak met eten gezeten, maar hebben dus niet kunnen graven en trainen."

"Normaal zijn wormen in een weiland echt sterk. Misschien dat deze geïntroduceerde beestjes door de lange reis wel te zwak zijn geworden?", veronderstelt Van de Logt. Verder willen de onderzoekers nog blijven speuren naar de optimale omstandigheden onder grasland waar de pendelende regenwormen gedijen.

Voedsel

Uiteindelijk denkt Van de Logt dat het de moeite waard zal zijn om extra pendelende regenwormen in te zetten op boerenland waar ze nu niet aanwezig zijn. Die hoop wordt gedeeld door de partijen achter het onderzoeksprogramma 'Klimap', waarin maatregelen worden onderzocht voor aanpassing aan het veranderende klimaat.

"Maar het draait natuurlijk niet alleen om de waterberging", zegt Van de Logt. "Wormen zijn ook voedsel voor heel veel soorten weidevogels en voor zoogdieren als dassen. En een gezonde bodem met regenwormen is sowieso goed voor de landbouw."

Overgenomen uit dagblad Trouw van 19 nov. 2023

Tekst: Rob Buiten

Foto's: Koen Verheijden

Hoogwater in Blauwe Kamer - Vogelkijkhut onbereikbaar foto: Tineke Wouda

Bescherming Weidevogels

Het jaarverslag 2023 van WBW (Weidevogelbeschermgroep "Binnenveld-West"), onze vrijwillige weidevogelaars in het Binnenveld van het Utrechtse deel is weer klaar.

Een boekwerkje boordevol informatie dat binnenkort via onze website en de link in de komende nieuwsbrief helemaal te lezen is. We pikken er in overleg met Roelof een onderdeel uit dat o.a. ook aan bod zal komen tijdens zijn lezing op 14 februari 2024 in de Groenhof. Het stukje gaat over het 'dagelijks werk' van de werkgroep. Veel leesplezier.

Nestpaal voor Scholekster foto: Weidevogelbeschermers Balk

Ons veldwerk - werkwijze in groepjes

Onze hoofdtaak als weidevogelbeschermers in het veld is het zoeken en markeren van de nesten. Soms is dat (bij een geoefend oog) gemakkelijk. Je ziet de vogels baltsen en herkent het gedrag rondom een nestplaats. Soms zie je ze ook gewoon zitten op hun nest. Dat betreft dan vooral de kievit. Andere weidevogels zijn lastiger te traceren. Gelukkig broeden weidevogels in kolonies en komen ze vaak terug op hun oude nestplaatsen. Daarom hoeven we niet het hele Binnenveld af te zoeken, maar kunnen we ons concentreren op de zogenaamde hotspots.

Kievit op nest foto: Peter Pfeifer

Opgegraven Veeneiken (ca. 4000 v.Chr.) foto: Tineke Wouda

Dit jaar hebben we ervoor gekozen om groepjes van 2 of 3 vrijwilligers te koppelen aan zo'n hotspot. Dat levert veel voordelen op. Zelfstandige groepjes die verantwoordelijk zijn voor hun deelgebied, korte directe lijnen met de boer, te behappen grondgebied voor de vrijwilliger en minder communicatie tussen de coördinator en de vrijwilligers.

Kievit foto: Tineke Wouda

Een voordeel is soms ook een nadeel, want de groepjes "moeten" nu ook echt zelf op pad en kunnen niet terugvallen op een coördinator die alles in de gaten houdt. Dat was dit jaar even wennen voor beide partijen. De vrijwilligers moesten meer aan de bak en de coördinator moest meer loslaten.

Klutennest nog net droog op een richel foto: Peter Pfeifer

Uit de evaluatie blijkt dat er ruim meer voordelen zijn dan nadelen. We zetten dit dus voort ook in 2024. Een voorwaarde voor succes is wel dat in elke groep voldoende kennis van weidevogels aanwezig is en vaardigheden om efficiënt te kunnen zoeken. Waar dat nog beter kan zullen we volgend jaar aan gaan werken.

Roelof de Jong, coördinator Werkgroep Weidevogelbescherming

Kinderen in de natuur, een en al plezier

Voor de Werkgroep Scholen is de winterstop aangebroken. De excursies zitten er weer op. Het wordt te koud. De bodemdiertjes, kikkertjes en hagedisjes die de kinderen zo graag willen vangen om even te bekijken, zijn nu bijna onvindbaar. En het is nu natuurlijk sowieso beter om ze in hun winterschuilplaatsen even niet te storen.

Maar wat hebben de meer dan duizend kinderen die wij ook dit jaar in de natuur mochten ontvangen met een van onze excursies veel diertjes kunnen zien! Enge kriebeldiertjes, bodemdiertjes of waterdiertjes, het maakte niet uit. Triomfantelijk werd hun vangst aan de anderen getoond, ook al was het een gewone worm.

Wat is het toch een genoeg om deze verwondering steeds weer bij kinderen te zien. Kinderen die bijna nooit buiten komen, altijd thuis achter hun PlayStation zitten en veelal nooit in het bos komen omdat ouders geen auto hebben, genieten volop. Vaak eerst aarzelend en met een angstig gezichtje bekijken ze het beestje in het loeppotje. Maar even later laten ze trots zien dat ze een worm of kevertje op hun hand durven te hebben en moeten wij ze waarschuwen om heel voorzichtig met de beestjes om te gaan, even bekijken en daarna voorzichtig weer terugzetten.

Natuurlijk zijn de slootjesexcursies in het stadspark ieder jaar weer favoriet. Een uurtje waterbeestjes vangen is te kort. Vooral als het zo'n mooi weer is, zoals wij in dit voorjaar bij deze excursies hadden.

Verwondering tijdens de slootjesexcursie

Echter ook in de afgelopen herfst bij regen waren ze niet te stuiten. Wij werken dan met opdrachten, zodat de kinderen steeds actief bezig zijn. Prachtige kunstwerken worden er gemaakt, sommige zelfs driedimensionaal. Met een foto, gemaakt door de juf, wordt het kunstwerk daarna voor het nageslacht bewaard en gestuurd naar de ouders.

De meisjes vinden vaak het maken van een geurpotje erg

Uitleg in de Groenhoftuin

leuk. Van besjes tot lekker geurende blaadjes of bloemetjes worden in een kartonnen bekertje gestopt, soms een beetje geplet om een lekkere geur te verkrijgen en daarna meegenomen naar huis om te laten ruiken.

De jongens willen altijd beestjes meenemen, maar dat mag natuurlijk niet. Die moeten weer voorzichtig losgelaten worden op de plek waar ze gevonden zijn.

En zo weten wij toch met een groepje van negen mensen veel kinderen te bereiken om hen een topervaring in de natuur te geven.

Maar wij willen meer. Excursies in de nabijheid van de school, in de speelomgeving van de kinderen zelf. Scholen lopen steeds vaker tegen het probleem aan dat zij moeilijk ouders kunnen vinden voor het vervoer. Wij bieden daarom ook lessen op school aan. Een korte binnenles gevolgd door een buitenles in de omgeving van de school. Ook de Tiny Forest, een klein aangelegd bosje in Petenbos, staat al op ons programma en zo kijken wij verder om het de scholen makkelijk te maken om minstens eenmaal per jaar met de klas de natuur in te gaan.

Heb je ook interesse om mee te doen? Mail naar: scholenwg.veenendaal@ivnveenendaal-rhenen.nl

IVN Scholenwerkgroep Veenendaal

Waarom spreeuwen nooit botsen

In de herfst zijn er grofweg evenveel spreeuwen als mensen in ons land, wist je dat? Miljoenen vogels arriveren dan uit Rusland en Scandinavië om hier te overwinteren. Van onze eigen spreeuwen trekt een gedeelte weg om elders de winter door te brengen, zoals bijvoorbeeld in Engeland.

Een van de meest spectaculaire natuurverschijnselen in het najaar zijn spreeuwenwolken. De vogels overnachten in grote groepen en voordat ze hun slaappleats bezetten, dansen ze in steeds grotere groepen door de lucht. Wat een show! Ze doen het niet voor ons, maar waarom wel? En waarom knallen ze nooit tegen elkaar?

In de avondschemering zoeken kleine clubjes spreeuwen elkaar op. Uit alle windstreken komen ze aanvliegen en vormen steeds grotere groepen. Wat er dan gebeurt is fenomenaal. Ze wervelen als één lichaam door de lucht. Alsof ze elkaars gedachten lezen, of instructies krijgen van een leider, maar dat is natuurlijk niet zo. Het is verbazingwekkend hoe ze dat doen.

Drie redenen om te zwermen

De spreeuwen hebben drie redenen om met z'n allen bij elkaar te vliegen. Eén: aan het eind van de dag verzamelen ze zich om te slapen en zo'n grote wolk valt op en

Speeuwenwolk

fotograaf: onbekend

wijst soortgenoten de weg. Samen overnachten is nu eenmaal veiliger, want meer ogen hebben de vijand sneller in beeld. Ten tweede is het voor een sperwer moeilijker een spreeuw te pakken uit een verwarrend bewegende zwerm. Ten slotte kunnen de spreeuwen elkaar 's ochtends weer volgen naar goede voedselplekken.

Knap: geen botsingen

Zwermende spreeuwen botsen niet en dat is knap. Prof. dr. Charlotte Hemelrijk (RUG) heeft met een model onderzocht hoe dat in zijn werk kan gaan. Het blijkt dat spreeuwen allemaal even snel vliegen (zo'n 36 km/u), want remmen of versnellen kost te veel energie. Dat maakt het al makkelijker, want bots maar eens met iemand die precies even hard gaat. Dat kan alleen als je de bocht om gaat.

Zeven buurvogels

Omdat spreeuwen boven hun slaappleats zwermen, moeten ze toch geregeld een bochtje maken. Daar hebben ze gelukkig ook een botsvrije oplossing voor: ze houden

Spreeuw in winterkleed

foto: Tineke Wouda

maximaal zeven buurvogels in de gaten en zorgen dat ze daar niet tegenaan vliegen. Als een paar spreeuwen van koers veranderen, dan verspreidt die beweging zich dus door de hele wolk, omdat ze zich allemaal razendsnel aanpassen aan die zeven burens.

Hoe vormen in zwermen spreeuwen ontstaan

Die prachtige vormen in spreeuwenwolken kunnen volgens het model van Hemelrijk dus simpelweg ontstaan doordat de spreeuwen: 1. samen willen vliegen en bochten maken boven een slaappleats 2. niet willen botsen 3. allemaal even snel gaan en 4. zeven buurvogels in de gaten

HUIBERS ELECTRA B.V.

Sinds 1948

Elektrotechniek & Elektrovakzaam

Laan der techniek 3 Veenendaal
www.huiberselectra.nl Tel.: 0318 – 513245

Primera
Van Walsen

VEENENDAAL | SCHERPENZEEL

boeken tijdschriften wenskaarten
cadeaukaarten kantoorartikelen
kansspelen tickets tabak

post.nl

Primera Van Walsen
2,1 - 4 Oudekerk 40 - 388 41 11 - 38
primera@wanwalsen.nl

Primera ScherpENZEEL
Oudekerk 40 - 388 41 11 - 41
primera@scherpENZEEL.nl

**GRATIS
PARKEREN**

...aan het parkeren

houden. Daar is geen telepathie of leiderschap voor nodig. Bijvoorbeeld: voorbij de grens van de slaapplaats draaien de voorste vogels om, terwijl de achterste nog even doorvliegen, maar langzaam sijpelt die verandering door via het zeven-buren principe en draaien ook de achterste vogels om. Hierdoor ontstaat een verdikking in de zwerm. Tijdens zo'n draai kan een vogel die naast je vliegt, ineens je voorganger worden, waardoor de zwerm ook weer van vorm verandert. En als vogels een bocht nemen, hellen ze voorover en zakken een beetje naar beneden, waardoor er een verticale beweging in de zwerm ontstaat. Vooral bij grote groepen (2000 vogels of meer) ontstaan zo ingewikkelde vormen.

Vliegshows

Zo'n spreekwengroep van honderden tot tienduizenden spreekwengengroepen danst als een geheel door de lucht. In een perfecte choreografie voeren ze een waar spreekwengballet op. Ze zwieren door de lucht en verplaatsen zich steeds meer richting slaapplaats, zowel in dorpen en steden als in het buitengebied. Dat kan een groep bomen zijn in een park, een hoog gebouw of een uitgestrekt rietveld. In sommige steden worden ook wel overkappingen van bijvoorbeeld stations gebruikt. De slaapplaatsen van spreekwengengroepen worden soms jarenlang gebruikt.

Is het eenmaal duister dan laten ze zich en masse uit de lucht vallen en bezetten de slaapplaats. Tot de volgende ochtend, wanneer ze in kleinere groepjes weer door de regio gaan zwerven.

Met eigen ogen zien

Terecht dat zo'n schouwspel vaak veel bekijks trekt, en zeker niet alleen van vogelaars. Landelijk bestaat een lijst van locaties waar je een goede kans maakt. In onze omgeving worden het Trektelpost de Drieberg ten oosten van Ede en ten noorden van de N224 genoemd, alsmede het Jaarbeursgebouw in de stad Utrecht.

Op de valreep ontdekt, maar tot en met 7 januari 2024 is in Natuurmuseum Fryslân te Leeuwarden een tentoonstelling te zien: *Spreekwengengroepen / Protterdûns* door fotograaf Erik Hijweege. In deze expositie zijn foto's te zien van zwermen spreekwengengroepen boven het Friese landschap.

Bron: Vogelbescherming.nl / Jeanet van Zoelen / okt. 2023
Natuurmuseumfryslan.nl

Bewerking: Tineke Wouda

Roofvogel probeert spreekweng te grijpen

foto: Vogelbescherming

Spreekwengengroepen in winterkleed

foto: Tineke Wouda

Riet langs het Valleikanaal

foto: Tineke Wouda

Kom voor al je biologische boodschappen naar Odin!

Je vindt ons in Ede, Veenendaal en Wageningen

Kijk voor meer info en openingstijden op Odin.nl

biologische foodcoop **Odin**

Hado Groen Techniek
Bos Tuin en Parkmachines
Munnikenweg 155 Veenendaal / Renswoude
www.hadogroentechniek.nl
0318 – 517879 of 511006
Merkdealer van

STIHL	AMBROGIO H O B B O T	VIKING
STIGA	HONDA Power Equipment	

Activiteiten

Afdelingsactiviteiten in onze omgeving kunt u vinden op:

IVN Veenendaal-Rhenen

<https://www.ivn.nl/afdeling/veenendaal-rhenen/activiteiten>

IVN Ede

<https://www.ivn.nl/afdeling/ivn-ede/activiteitenprogramma>

IVN Zuidwest Veluwezoom

<https://www.ivn.nl/afdeling/zuidwest-veluwezoom/activiteiten>

KNNV Wageningen en omstreken

<https://wageningen.knnv.nl/activiteiten>

Warm Welkom

IVN Veenendaal-Rhenen heet alle nieuwe leden van harte welkom. In het overzicht de leden die vermelding in Het Groene Blad op prijs stellen.

Lea Kessels

RHENEN

Ida Waanders

VEENENDAAL

Mariëlle Schreuder

VEENENDAAL

Guus Peeters

VEENENDAAL

Omgeving Egelmeer

foto: Tineke Wouda

installatiebedrijf
Bouman

- Waarborg installateur voor gas- en watertechnische installaties
- Dakbedekkingen
- Aanleg, onderhoud cv-installaties en gastoestellen
- Rioleringen
- Lood- en zinkwerken
- Installeren van sanitair
- Ventilatie & airco-systemen

Postbus 307, 3900 AH Veenendaal
Bezoekadres: Generatorstraat 9, 3903 LH Veenendaal
Telefoon (0318) 51 00 01, Fax (0318) 54 38 57
info@boumaninstallatie.nl
www.boumaninstallatie.nl

Lid van
UNETO-VNI

LID WORDEN VAN IVN

U kunt het werk van de IVN-afdeling Veenendaal-Rhenen steunen door IVN-lid te worden. Leden zijn van harte welkom bij onze activiteiten.

Als lid ontvangt u, naast ons Groene Blad dat vier keer per jaar verschijnt, ook het kwartaalblad **Mens en Natuur** van de landelijke IVN-vereniging.

Aanmelding:

<https://www.ivn.nl/word-lid>

Opzegging en/of verhuizing: z.s.m. opgeven via:
ledenadministratie@ivnveenendaal-rhenen.nl

Bijdrage Groene Blad

Hebt u iets moois of unieks beleefd in de natuur, vertel dat door een stukje te schrijven voor het Groene Blad. Iedere bijdrage is welkom. Deel deze ervaring met de lezers van dit blad. Net zoals die prachtige foto die u hebt gemaakt. Laat iedereen meegenieten van al het mooie van de natuur. Hebt u weet van activiteiten die voor de lezers van het Groene Blad interessant of zinvol zijn, maak het (liefst ruim van tevoren) kenbaar bij de redactie.

Redacteur Groene Blad

vacant

Belangstellenden die willen meehelpen met het maken van het Groene Blad en die het redacteurschap eventueel op zich willen nemen, zijn van harte welkom!

ARCHIEF GROENE BLAD

Vorige nummers van het Groene Blad zijn te vinden op:

<https://www.ivn.nl/afdeling/veenendaal-rhenen/archief-van-het-groene-blad>

Natuurgadgets.nl

natuur - outdoor - ontdekken

Voor jouw nieuwe kijker of scope

Ook voor:

- Verrekijkers
- Zaklampen
- Loepen
- Bushcraft
- Vleermuisdetectors
- Veldgidsen
- Scouting
- Wandelen
- Cadeautjes
- en nog veel meer ...

Bel 026 - 2060099 voor een afspraak in Wolfheze of bestel online

Dealer van o.m. Barr & Stroud, Bresser, Bynolyt, Eschenbach, Kowa, Meopta, National Geographic, Vortex

